Lausunto Eduskunnan talousvaliokunnalle

Timo Miettinen, dosentti, akatemiatutkija
Eurooppa-tutkimuksen keskus
PL 9
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Aika: 28.4.2022 klo 12

Asia: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Suomen turvallisuusympäristön muuttuminen Venäjän hyökkäyssodan takia tarkoittaa, että joudumme tarkastelemaan uudelleen keskeisiä turvallisuuspoliittisia valintojamme. Näistä keskeisin on mahdollinen Nato-jäsenyys, johon keskityn myös tässä lausunnossa. Keskeinen kysymykseni on, voidaanko Natoa pitää eurooppalaisena turvallisuusratkaisuna ja miten se suhtautuu laajemmin eurooppalaisiin yhteistyöelimiin, ennen kaikkea Euroopan unioniin.

Euroopan unionin piirissä tehtävää puolustusyhteistyötä tarkastellaan usein vaihtoehtona Natolle. Tämä ei ole täysin väärä ajatus: esimerkiksi EU:n liittymisen kriteerit ovat monelta osin tiukemmat kuin Naton niin sanottu MAP-prosessi, joka keskittyy melko yleisluontoisiin kriteereihin, kuten markkinatalouden ja demokratian tarkasteluun. EU:ta voidaan pitää vahvemmin arvoperustaisena yhteisönä. Samalla on selvää, että EU:n puolustusulottuvuus, mukaan lukien viimeisen viiden vuoden aikana otetut askeleet puolustusyhteistyön syventämiseksi, eivät korvaa Naton takaamaa turvaa ja suorituskykyä. Tämä johtuu muun muassa siitä, että EU:n komento- ja esikuntarakenteet ovat melko summittaisia.

EU- ja Nato-järjestelmiä voidaan pitää vastakohtien sijaan toisiaan täydentävinä järjestelminä. Käytännössä noin 95 prosenttia EU-kansalaisista asuu Nato-maassa, ja järjestelmiä on pitkään kehitetty rinnakkain. Esimerkiksi eurooppalaisen puolustusteollisuuden kehittämisellä EU:n pysyvän rakenteellisen yhteistyön kautta

on merkittävä rooli Euroopan turvallisuuden vahvistamisessa. Myös EU:n oma avunantolauseke (SEU 42.7) on tärkeä täydentävä ratkaisu varsinkin niiden maiden kohdalla, jotka eivät kuulu Natoon. Samalla lausekkeen kahdenvälistä luonnetta on pidetty pitkään pidäkkeenä EU:n yhteisten komentorakenteiden kehittämiselle.

Venäjän näkökulmasta EU on ollut merkittävästi Natoa merkityksettömämpi toimija. Vaikka EU:n heikentäminen on ollut Venäjän tavoitteena pitkään, keskeinen osa sen sotilaallisesta retoriikasta on suunnattu nimenomaan Natoa vastaan. Vaikka kyse ei ole missään tapauksessa argumentista Suomen liikkumatilaa vastaan, tämä tosiasia on hyvä ottaa huomioon myös Suomen mahdollisessa jäsenyysprosessissa.

Suomen kannalta Nato-jäsenyyden keskeisimmät hyödyt tiivistyvät sotilasliiton keskeisiin pilareihin: yhteiseen komentorakenteeseen, Naton infrastruktuuriin (ilmavalvonta, puolustus, logistiikka), ydinasejärjestelmään sekä yhteistoimintakykyä edistävään koordinaatioon. Nämä ovat rakenteita, joita on hyvin vaikea toteuttaa yksinomaan EU-järjestelmien puitteissa.

Nato-jäsenyyden kannalta yksi merkittävä ero koskee artikla 5:n perustalta toteutettavia operaatioita sekä niitä operaatioita, joita Nato-maat tekevät tämän rakenteen ulkopuolella. Erottelu on tärkeä siksi, että se vastaa monien kansalaisten huoleen siitä, voisiko Nato-jäsenyys ajaa Suomen myös laajemmin osaksi sotilaallisia operaatioita. Kuten aiemmat esimerkit ovat osoittaneet, artikla 5:n ulkopuolella toteutettavat operaatiot mahdollistavat suuren määrän joustavuutta: esimerkiksi vuoden 2011 Libya-operaatiosta jättäytyi ulkopuolelle noin puolet Nato-maista. Nato tarjoaa siis suuren määrän joustavuutta ulkopuolisissa operaatioissa.

Toisenlaisessa historiallisessa tilanteessa olisi voitu kuvitella, että EU olisi kehittänyt omaa puolustustaan tavalla, joka tarjoaisi uskottavan vaihtoehdon myös Nato-jäsenyydelle. Tulevaisuudessa tämä on myös toivottavaa ja Suomen on syytä tukea EU:n puolustuksen kehittämistä jatkossakin. Samalla on kuitenkin todettava, että nykyisellään EU:n suorityskyky ei ole yksinkertaisesti Naton tarjoamien rakenteiden tasolla.

Edellä mainituista syistä kannatan Nato-jäsenyysprosessin käynnistämistä, jos valtiojohto näkee sen realistiseksi vaihtoehdoksi tässä tilanteessa erityisesti muiden Nato-maiden antaman tuen kannalta.

Kunnioittavasti

Timo Miettinen, akatemiatutkija
Eurooppa-tutkimuksen keskus
Helsingin yliopisto